

Az egymás elleni áskálódás tönkretesz minket

Filep Tamás Gusztáv beszélgetése Deák Ernővel, a *Bécsi Napló* főszerkesztőjével¹

Filep Tamás Gusztáv: *Beszélgetésünk tárgya az, hogy az emigráns szervezetek, intézmények, lapok találnak-e, találtak-e valamilyen új feladatkört az 1989 után létrejött helyzetben, illetve megmaradt-e valami a régiből. Ehhez vissza kell lépniünk a Bécsi Napló kezdeteihez, akár még az orgánium előzményeihez is. Kérlek, vázold röviden a lap eddigi történetét! Mi volt a feladata, milyen volt a szemlélete, ki volt a fenntartója, működtetője?*

Deák Ernő: A médiának, főképp a sajtónak más volt a szerepe akkor, amikor új menekültekként ideérkeztünk, mint manapság, amikor egyrészt már van internet, másrészt pedig az emberek leszoktak az olvasásról. Világos volt, hogy közösséget csakis írott formában lehet összetartani. Hogy körlevelekkel, falragaszokkal vagy sokszorosított ügynevezett újságok révén, az mindegy: a rendezett élet akkor kezdődött, amikor létrejött egy lap. 1945-től egészen 1957-ig nem volt magyar sajtóorgánium Ausztriában. München volt az ellátóközpont, 1971-ig ott jelent meg az *Új Hungária*. Pontosabban

¹ Deák Ernő (Pereszteg, 1940. június 9.) történész. 1956 decembere óta él Ausztriában, a filozófiai tudományok doktora, 2005-ig az Osztrák Tudományos Akadémia munkatársa. Az *integratio* című magyar–német nyelvű kulturális folyóirat egyik alapítója, 1980-tól az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége főtítkára, 1991–2014 között elnöke, 1985-től a *Bécsi Napló* szerkesztője. A Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetségének elnöke. Három kötetben jelent meg a magyar várostörténettel foglalkozó munkája az Osztrák Tudományos Akadémia kiadásában (1979; 1989) németül. Magyar összefoglalóval adta ki a Lex Liszt 12 kiadó *Lánzsér vára és mezővárosa* c. monográfiáját (2008), szintén németül. A *Magyar Napló* kiadásában jelent meg *Az Öreghegytől a Schneebergig. Utam állomásai* c. munkája magyarul (2016).

volt egy *Bécsi Napló* nevű vállalkozás, de csak egy vagy két évig állt fön. A főszerkesztője, Turcsányi Gyula szociáldemokrata volt, a Peyer Károly képviselte irányhoz tartozhatott; kijött Magyarországról, hogy a 47-es választásokat előkészítse, illetve innen befolyásolja. Az elvtársak ezt megtudták – a magyar állam nem volt független, viszont Ausztria, főképp Bécs megszállás alatt állt –, s panaszt emeltek a szovjet főparancsnokságnál. Itt volt a szerkesztőség a Ferenc József rakparton, az I. kerületben, ahol havonként váltotta egymást a négy nagyhatalom. Amikor éppen a szovjet parancsnokság ellenőrzése alatt állt a kerület, kifüstölték a szerkesztőséget, mindent elvittek. Turcsányi még időben megszimatolta a dolgot, és eltűnt Svájcba. Semmi többet nem tudunk róla. Ez tehát rövid lejáratú dolog volt, és amikor az új *Bécsi Napló* 1980 márciusában létrejött, Hanák Tibor, az első főszerkesztő kvázi kis szenzációként bejelentette, hogy volt már ilyen lap meg olyan lap a városban, de *Bécsi Napló* még nem volt, ezért most az új orgánum ilyen címmel indul. Mindjárt a második számban közölni kellett a helyesbítést: az egyik olvasónk jelezte, hogy jelent már meg ilyen címmel lap. Azután egy magyarországi illető, aki itt kutatott különböző emigráns vonatkozások után, s akinek meg tudtam mondani, hol érdemes ennek utánajárni, az egyik számunkba meg is írta, hogyan történt a *Bécsi Napló* kifüstölése.

Most egy kicsit visszalépek az időben. Országos lap tehát 1957-ben nem volt itt, csak egyesületi közlemények. Amikor mi jöttünk 56-ban, egészen világos volt: mindegy, hogy az ember menekült vagy nem, egy közösségnek szüksége van újságra, a létet jelenti, életszükséglet számára. 1957 januárjában a magyar menekülteket segélyező osztrák bizottság (Österreichisches Komitee für Ungarnhilfe) anyagi támogatásával jött létre a *Bécsi Magyar Híradó*. Lényegében ennek a bizottságnak volt köszönhető a kiadása. Az osztrákok rájöttek arra, hogy a menekültek élete nemcsak zabálásból áll, hanem szellemi táplálékra is szükségük van, másrészt a jövevényeket föl kell világosítani arról is, hogy mi történik Magyarországon, de ugyanúgy Ausztria gazdasági, szociális helyzetéről, történetéről, életéről, a kivándorlási problémákról, a menekültügyekről. Ez a lap 1979 decemberéig folyamatosan figyelemmel kísérte a magyarországi eseményeket is. Közbevetőleg: a *Nemzetőr* című újság ugyanitt indult Bécsben, 1956 decemberében, a szerkesztőség itt volt a városban, az újságot viszont Münchenben nyomtatták. 1963 nyarán aztán Tollas Tiborék, a szerkesztők

elköltöztek Németországba, Münchenbe, a *Nemzetőr* így kivált az ausztriai magyar újságírói tevékenységből. Addig, amíg itt volt, nagyobb volt a hatása Ausztriában, mint a *Bécsi Magyar Híradónak*.

Klamár Gyula, a *Híradó* főszerkesztője 1979 decemberében egészen hirtelen meghalt, egy reggel nem ébredt föl, és mi törtük a fejünket, hogy mi legyen a továbbiakban. A lapot működtető hivatalos jogi személy neve Bécsi Magyar Újságírók Köre volt, de lényegében már Klamár családi vállalkozása volt az újság, és néhány barátjáé. Az özvegy rögtön kijelentette, hogy anyagilag is csődben vannak, a lapot meg kell szüntetni. Én akkor próbáltam többekkel beszélni, így Hanák Tiborral, a filozófus-esszéíróval is, akivel nagyon jól együttműködtünk. A család végül ráállt arra, hogy amennyiben az újság anyagi léte biztosítva van, akkor fönntartják, ne menjen veszendőbe főleg a címtár, ne kelljen feladni a szerkesztőségi irodát, de ennek az is feltétele volt, hogy általuk megbízhatónak tartott személy kezébe kerüljön a lap szerkesztése. Végül is a vállalkozásból nem lett semmi. Ugyanakkor Amerikából Varga Béla, Varga László, Kovács Imre és még többen írtak, lehetetlen, hogy 65 kilométerre a vasfüggönytől nincsen magyar lap, tehát mindent kövessünk el, hogy fönntmaradjon! Az erkölcsei támogatás megvolt, de egy fityinget sem kaptunk tőlük. Közben – 1980. február 9-én – megalakult az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége, többek között azzal a határozott szándékkal, hogy meg kell jelentetni egy újságot. Miután a *Bécsi Magyar Híradót* nem lehetett megmenteni, tovább szőttük a gondolataink fonalát, és beszélgettünk Hanák Tiborral, hogyha létrejönne egy ilyen lap, vállalná-e a szerkesztését. Ha szabad kezét kap, ha nem kotyog bele mindenki a szerkesztésbe, válaszolta, akkor igen. A szabad kezét meg is kapta, semmi egyebet. Nem volt pénzünk, nem volt szerkesztőség. Ennek ellenére 1980 márciusában megjelent a *Bécsi Napló* első száma. Hogy milyen elveket vallott, annak megértéséhez vissza kell lépnünk az 1956 utáni helyzethez. Az akkori úgynevezett nemzeti emigráció, tehát a politizáló emigráció fő célja az volt, hogy ébren tartsa 56 szellemét. Voltak politikai akcióink is, ha nem is olyan látványosak, mint Nyugat-Európában vagy Amerikában. Érdemes föllapozni az első szám vezércikkét, amelynek Hanák Tibor volt a megfogalmazója; ez pontosan tisztázza az alapelveket:

„Mint az osztrák társadalom, és mint az összmagyarság tényleges tagolódása, ez az újság is pluralista jellegű kíván lenni. Nem akar egyetlen pártpolitikai irányt és meghatározott világnézetet propagálni, hanem minden humánus világnézetnek és demokratikus politikai álláspontnak lehetőséget ad az újság révén hatni és véleményt kifejezni. Egyúttal azonban ügyel arra, hogy a lapon belül – a tematikát és a hangvételt illetően – az olvasótábor világnézeti és politikai felfogásának megfelelő arányok és nyomatékok alakuljanak ki. A »parlamentari« szélesség, a »koalíciós« jelleg és a demokratikus pluralizmus elvével kívánja a szerkesztőség leküzdeni mind a vélemények kizárólagosításának (monopolizálásának) veszélyét, mind pedig a többség felfogását és ízlését sértő radikalizmust. Épp ezért a Bécsi Napló igyekszik mellőzni a szétválasztót, kerüli a meddő vitákat, az akarnok törekvéseket és hangsúlyozza az összekapcsolót, a közöset.

A TÖBBSZÍNŰSÉG, a pluralizmus vállalásából és akarásából következik az újság viszonyulása a mai magyar államhoz. Bár a szerkesztőség kerül mindennemű polémia- és heccelődést, mely az osztrák–magyar államközi kapcsolatokat zavarhatná, az Ausztriában biztosított sajtószabadságot arra is felhasználja, hogy a kommunista diktatúrával szemben ellenzéki magatartást tanúsítson és a magyarországi viszonyokat bírálja. A szerkesztőség különös figyelmet szentel a pozitív irányú fejlődés minden jelének, a magyarság szabadságtörekvése és az emberjogi követelések magyarországi megnyilvánulásainak. Ebben a tekintetben is a közöstre, a magyarság gondoljaival és kulturális gazdagodásával összekötő momentumokra helyezük a nyomatékot, s elutasítjuk azt, amit a magyarság is elutasít: a diktatúra minden változatát.” (A szerkesztőség: *Köszöntjük az Olvasót!* Bécsi Napló, 1980. 1–2. szám, [1.]

FTG: Említetted, te tárgyaltál Hanákkal arról, hogy vállalja el a főszerkesztői posztot. Milyen minőségben kerested meg? Szó volt az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségéről. Neked akkor milyen funkciód volt ott?

DE: A Központi Szövetségnek lettem a főtítkára, de már előtte létezett a Központi Szövetség megalakulását előkészítő bizottság; az egészet én agyaltam ki. Hanák ismerte célkitűzésünket, és így kötélnék állt. Ennek köszönhetően meghívtuk a Központi Szövetség alakuló közgyűlésére. Itt bejelentettük, hogy új újság

kiadását vettük tervbe, Hanákot pedig mint jövőendő főszerkesztőt mutattuk be. Az első szám, ahogy említettem, 1980 márciusában meg is jelent. Igen ám, de nem tudtuk, hogyan-miként tovább. Abban hittünk, hogy ha az első szám megjelenik, akkor már címekre szét lehet küldeni, például a katolikus egyházközség vállalta a 4500-ra méretezett lapszám egy részének postázását. A második számnál már voltak nevek és címek, de nem volt pénz. Akkor a Központi Szövetség elnöke, egyben magyar lelkész, páter dr. Radnai Tibor kapucinus azt mondta: itt van 10 000 schilling az újság kiadására. Kitől van? Egy magát megnevezni nem akaró nyugdíjastól. Gyanítom, hogy ő saját maga volt az. A lényeg: megjelent a második szám. A németországi Königsteinben működött az Ostpriesterhilfe (1948 őszén a szükségét szenvedő kelet-európai egyházak támogatására létrejött katolikus segélyszolgálat), ennek vezetőjéhez, Pater Werenfried Philipp van Straaten vagy Speck páterhez is eljutott a segélykiáltó szó. Körülbelül egy számról való pénzt küldött ő is, tehát az első három esetben számról számról össze tudtunk kaparni annyi pénzt, hogy megjelent a lap, azzal a korlátozottsággal, hogy összevont számokat adtunk ki. A *Bécsi Magyar Híradó* havilap volt, és mindannyiunknak az volt a kívánsága – Hanáknak is –, hogy a *Bécsi Napló* is az legyen. Én azt mondtam neki, hogy a jelenlegi helyzetben képtelenek vagyunk havonta megjelenni, adjunk ki most összevont számokat, ilyenféle jelzéssel, hogy 1–2. szám, és hogyha kedvezően fejlődik a lap, akkor azt mindenki úgy fogja fel, hogy gyakorlatilag is havilappá válunk, viszont ha most nagy lendülettel kiadunk egy havilapot, aztán átváltunk kéthavi megjelenésre, azt senki sem fogja jó néven venni, és megvonják tőlünk a bizalmat. Ez a provizórium tart, ha jól számolom, most már negyven éve. Képtelenek voltunk átállni a havi megjelenésre, csak a terjedelem növelését tudtuk elérni, az eredeti 8 oldal helyett átmenetileg esetlegesen 10, majd 1987 óta 12 oldalon jelenik meg az újság, de változatlanul 3500 példányban (a 4500-at nem sikerült tartani). A történethez hozzátartozik: mi magyarok kegyetlenül szeretjük egymást. Hiába kapott a főszerkesztő szabad kezét, egyesek szerettek fontoskodni, mások pedig – mégis csak Hanák Tibor, *Bécsi Napló*, ez valamit jelent, rangot ad – dörgölőzési alapon iparkodtak a lap közelébe kerülni, s szerették volna az újságban olvasni halhatatlan gondolataikat, amiket Hanák elhárított. Mondta is az egyikre: Nem tudom, mit csináljak ezzel az emberrel, olyanokat ír, hogy ha a kutyának beadják, megdöglik tőle. Udvarias ember volt,

nemet nem akart mondani, másrészt viszont látta, hogy azokat a cikkeket közölni lehetetlen. Egy másik alak beérte volna a „tanácsadói” szereppel. Ez az ember ugyan annyit értett az újságíráshoz, egyáltalán az íráshoz, mint tyúk az ábécéhez, ellenben mint „jóakaró” Hanák Tibornak tanácsokat osztott, amitől ő majd megveszett. Végül ráfógták Hanákra, hogy olyan cikkeket jelentet meg a *Bécsi Napló*ban, amik elfogadhatatlanok. Ezért jött a javaslat – ettől a két embertől mint vezetőségi tagoktól –, hogy nyomtatás előtt a Központi Szövetség vezetősége ellenőrizze az anyagot, és csak azután jelenhessen meg az adott szám. Hanák – említettem, hogy udvarias ember volt – erre azt válaszolta, hogy neki tulajdonképpen tudományos munkával kellene foglalkoznia, a szerkesztés rettentő időrabló dolog, ezért ő köszöni szépen. Ez valamikor 1984 második felében történt, ősz felé, tehát kerekén öt éven át szerkesztette a lapot. Mi lesz utána? Teljes tanácstalanság. Jöttek egyesek azzal, hogy folytatni kell, mások meg, hogy nem kell folytatni. Az egyik atyai jó barátunk, a két világháború közötti felvidéki kisebbségi közélet jeles alakja, gróf Révay István – gróf Révay Józsefnek, az 1945 áprilisában Gyömrőn kommunisták által meggyilkolt filozófusnak a testvére – azt mondta: ha nem tudjuk tartani a színvonalat, akkor inkább ne legyen semmi Hanák Tibor után. Végül is odáig jutott a dolog, hogy legyen újság, és én kaptam meghatalmazást a folytatásra. Hanák fölajánlotta, hogy ír a lap munkatársainak, Határ Győzőnek, Borbándi Gyulának, a többieknek, s megkéri őket, ha a megjelenés folytatódna, ne szüntessék meg a kapcsolatot a *Bécsi Napló*val. Kapott is ígéretet néhányuktól, de a csata eldöntetlen volt, végül a Központi Szövetség vezetősége tartotta magát a folytatással kapcsolatos elképzeléséhez. Ám ki legyen a főszerkesztő? Az említett jóember, aki korábban Hanákot „boldogította”, látván, hogy kicsit neki kedveznek a dolgok, máról holnapra – noha nekem korábban volt vele galibám – nagy haverkodásba kezdett: Így Ernő, úgy Ernő, majd mi megcsináljuk – én csak hümmögtem. 1984 végén viszont szorgalmaznom kellett a döntést a vezetőségben: már dolgozni kellene a január–februári számon, de eddig semmi nem történt. Itt az érseki palotában tartottunk megbeszélést, ahol olyan elképzelés született, hogy az illető és én közösen szerkesszük a lapot. Azt gondoltam, lesz, ami lesz, várjuk ki a végét, ám ekkor az egyik vezetőségi tag felszólalt, hogy ilyen nincsen, egy újságnak csak egy főszerkesztője lehet. Olyan határozottan állította ezt, hogy az elnök szavazásra bocsátotta a

dolgot: az illető vagy én. Ő egyetlenegy szavazatot kapott, mert saját magára szavazott; akkor tényleg sajnáltam az illetőt. Pár percig ott maradt, rettentő idegesen, aztán felállt: Úgy érzem, hogy nekem már nincs semmi keresnivalóm ebben a társaságban – és távozott. Még írt az elnöknek egy levelet, felhívta a figyelmét, hogy Deák Ernő egyeduralomra tör, s a burgenlandi magyarokat is én riasztottam el. Hogyha ez bekövetkezik, emlékezzenek rá, hogy ő már föl hívta a figyelmet arra a veszélyre, amit a Deák jelent. Ennek aztán nem lett folytatása, viszont az újság 1985. január-februárjában megjelent, és azóta is él. Ez nagyon cifra élettörténet. Szerencsére Hanák Tibort sikerült megtartanunk főmunkatársként; 1991-ben az impresszumba is bekerült a neve. Én nem akartam főszerkesztő lenni, átmenetinek tekintetem a szerepemet, másrészt meg hogyan írjam oda a nevemet főszerkesztőként Hanák után? Csináljuk az újságot név nélkül, és kész. Ugyancsak 1991-től különböző új munkatársakból kialakult egy közösség, de szerkesztőség nem volt. (Hanák Tibor is egy személyben vállalta a szerkesztést.) Addig szorítottak, hogy adjam meg a nevemet, hogy végül azt mondtam: abban az esetben, ha a legközelebbi munkatársakból szerveződik szerkesztőség, vállalom, de az impresszumban ábcésorrendben hozzuk a neveket. Ám fel kellett tüntetni a lapban, hogy ki a felelős a szerkesztésért. Így aztán 1994-től a munkatársak szerkesztőséggé szerveződtek, s a névsorban zárójelben a nevem mellé odakerült a főszerkesztőségre való utalás. Lett aztán szerkesztőbizottságunk is, mindkét helyre próbáltunk rangos emigráns és magyarországi személyiségeket megnyerni. Az újság története ez. Persze állandó anyagi gondok kísérték, annyi pénzt megelőzően mindig elő kellett teremteni, amennyi a kiadási költségeket meg a postaköltséget fedezi. Ez a mai napig nem változott, úgyhogy képtelenek vagyunk honoráriumot fizetni. Nálunk nincsen szerkesztőségi ülés, telefonon vagy villanypostán tárgyaljuk meg, amit kell, de évenként egyszer van egy nagy, kibővített szerkesztőségi megbeszélés, ahová meghívjuk a szerkesztőbizottság tagjait is. Tavaly decemberben Bodzsoni István, a szabadkai Pannon RTV igazgatója, szerkesztőbizottsági tagunk, aki valahogyan támogatni szeretné az újságot, meghívta az egész társaságot Szabadkára. A Pannon TV stúdiójában volt egy nagy, egész napos szövegelés, ahol beszámoltam minden gondunkról-bajunkról. Valaki föl tette azt a nem egészen szónoki kérdést, hogy meddig lesz *Bécsi Napló*? Azt válaszoltam, hogy addig, amíg vannak idioták. Ezt úgy gondolom: idealisták. Tehát

akik hajlandók ingyen és bérmentve írni az újságba. Ha ez megszűnik, akkor nem megy tovább a vállalkozás. A honorárium kérdésén kívül a másik, nagyon prózai dolog: a postaköltséget botrányos mértékben fölemelték külföldre, úgyhogy ma a Központi Szövetség azon töri a fejét, hogy a külföldi postát le kell állítani, mert nem bírjuk szusszal. Most itt tartunk. Közben egyesek kezdik fölfedezni, hogy én nem vagyok ma született bárány. Ami a fiatalítást illeti, én mindent elkövetek annak érdekében, hogy új szerzők, új munkatársak legyenek, ami félig-meddig sikerül is. Az egészet persze úgy is be lehet állítani, hogy én nem akarok megválni ettől a nemes feladattól, és éppen ezért mindenkit elhárítok. Ez ugyan nem így van, de nem is ez a lényeg. Ausztriában megjelenő újságról van szó, tehát a szerkesztőségnek itt kell lennie. A másik probléma: a leendő főszerkesztő személye. Az idei januári kimutatás szerint 80 000-en fölül volt a magyar állampolgárok száma Ausztriában. El lehet azt képzelni, hogy ebben a 80 000-ben ott van az a csillag, az a fárosz, aki azt mondja: én azért jöttem, hogy a *Bécsi Napló*t átvegyem és szerkeszsem, de én eddig nem találkoztam vele. Nem akarom elemezni, hogy akik ide kijönnek, miért jönnek. Vannak viszont az úgynevezett öregebbek, második-harmadik generációsok, itt-ott akad, aki tud is még magyarul, és ezzel már rátapintottam a lényegre: az itteniek között nincsen senki olyan – tudom, ez nagyon erős, határozott állítás –, legalábbis eddig nem szerencsétlítettünk abban, hogy van olyan személy, aki megfelelő újságírói felkészültséggel rendelkezik, ami persze nem vonatkoztatható a cikkírára. Ha elméletileg esetleg lenne is: annak a korszaknak vége, hogy valaki javadalmazás nélkül vállalja a szerkesztést. Ha eljutnánk arra pontra, és lenne ilyen személy, akkor az illető megszabná, hogy számonként vagy évenként ennyi és ennyi honoráriumot vagy fizetést kérne... Most egyelőre úgy néz ki a dolog, hogy a lap az év végéig megjelenik. Lehet, hogy a Központi Szövetség jövő évi közgyűlése, ahol vezetőségválasztás is lesz – én benne vagyok a Szövetség vezetőségében, de azon belül mint megbízott főszerkesztő nem én döntöm el a dolgok további menetét –, úgy határoz, hogy Deákot ki kell söpörni. És igazuk lesz: a laptulajdonos és a kiadó a Központi Szövetség. A másik dolog pedig az, amire én nem tudok válaszolni, hogy milyen lesz akkor az újság profilja. A szerkesztőség mindent elkövet annak érdekében, hogy ez a profil sajtóságos legyen. Nemcsak egymás közötti beszélgetésekből, de a visszajelzésekből is úgy látom,

a *Bécsi Napló* bizonyos egzotikum szerepét tölti be. Nincs még egy ilyen újság, amelyik ennyire behatóan foglalkozik például a magyar kisebbségek helyzetével, noha nem kisebbségi lap. Azt, hogy bennünk megvan a legjobb szándék, azt senki sem vitatja el esetleg, de nem vagyunk hajlandók – én magam nemcsak koromnál fogva – a horizontunkat, a látókörünket beszűkíteni, ezen változtatni. Ehhez olyan gárda kell, amely külsőleg és belsőleg a divatáramlatok szerint alakítja a lapot.

FTG: *A kezdeteknél eleve emigrációs lapban gondolkodtatok, vagy ausztriai magyar lapban? Esetleg Ausztriában megjelenő, de Nyugat-Európában élő, illetve általában nyugaton élő magyarok számára szóló lapban?*

DE: Ez nagyon lényeges kérdés, de annál komplikáltabb a felelet, illetve a valóság. Az egyik igény az volt, hogy legyen Ausztriában megjelenő lap, azaz ahogy a *Magyar Híradónak*, úgy a jövődöbéli ausztriai magyar lapnak is legyen ilyen szerepe, amire rábólintottak, sőt, kérően rábólintottak az amerikai magyarok. A másik szempont: Magyarországon még korántsem volt rendszerváltó idő 1978–1980-ban. A Központi Szövetségben úgy láttuk, főként a fiatalabb nemzedék, hogy nekünk csak akkor van jövőnk, ha integrálódunk az osztrák társadalomba. Az emigráció egygenerációs valami, akár tetszik, akár nem, a gyermekeinket már nem tudjuk emigránsnak megtartani, annak nevelni. Hogyha pedig ez így nem megy, akkor más utat kell keresnünk. Ez akkor roppant nehéz volt, de szerencsénkre 1976-ban az osztrák kormány kiadta az első népcsoporttörvényt, a Volksgruppengesetzet. Én véletlenül hallottam erről a rádióból. Különben az „Európa” Clubban már tanácskoztunk erről, mi, fiatalok. Egyikünk, Stipsits Péter, akinek az apja horthysta katonatiszt volt, azt mondta, hogy ez nem megy tovább, szűnjünk meg végre emigránsok lenni, legyünk ausztriai magyarok. Ez nekem nagyon tetszett. Amikor megalkották a nemzetiségi vagy népcsoporttörvényt, azt mondtam, hopplá, ez lenne az a szalmaszál, amibe belekapaszkodhatunk. Az „Európa” Clubban próbáltam kifejtetni ebbéli nézeteimet, s az akkori elnök megbízott, hogy szerezzem meg a törvény szövegét, amit aztán megtárgyalunk a vezetőségben. Meg is szereztam, föl is készültem, ki is tűztük a tárgyalás napját – de azon a kilenc tagú vezetőségből összesen hárman vettünk részt. Én aztán ott is hagytam az „Európa” Clubot. A lényeg az, hogy eljutottam odáig: a kátyúból csak úgy léphetünk ki, ha

integrálódunk, és az osztrákok elfogadnak minket mint magyarokat; nem mint magyar menekülteket, hanem mint közösséget. Erre használtuk föl a népcsoporttörvényt. Ezen az úton indultunk el, ilyen céllal alakult a Központi Szövetség, legyen az osztrák honosságú – mert ezt előírja a törvény – magyaroknak az érdekképviselete, amelynek feladata volt az újság megjelentetése is. Milyen újság legyen a *Bécsi Magyar Híradó* után? Emigráns lapot nem lehet szerkeszteni, az amerikai és a nyugat-európai magyarok felé viszont kell híreket közölni. Közben már Magyarországon is kezdett mocorogni a levegő, és mi tudtuk, hogy 56 szellemében és demokratikus alapon foglalkoznunk kell ezzel a kérdéssel. Az impresszumban az áll, hogy a *Bécsi Napló* az ausztriai magyarok lapja. A másik feladat viszont: a határokat átlépve a nyugat-európai hírek közlése; a munkatársaink nagy része nem is ausztriai magyar volt, hanem Nyugat-Európában élt – akkor még voltunk elegen. Harmadszor pedig erkölcsi támogatást akartunk nyújtani a Magyarországon kibontakozó ellenzéki mozgalmaknak. Ez természetesen eleve túllépte a népcsoporttörvény kereteit. Lavíroztunk így is, úgy is, de hát azzal együtt, hogy ott volt az impresszumban, hogy az ausztriai magyarok lapja, és annak ellenére, hogy sikerült éveken át kiadnunk egy német nyelvű összefoglalót is, hogy mit tartalmaznak az egyes lapszámok, ha valaki tüzetesebben odafigyelt, láthatta, hogy ez nem kisebbségi lap, nem táncházról vagy disznótoros vacsorákról van benne szó, hanem másról. A mai napig fönnáll ez a visszásság, legutóbb is szóvá tették, hogy ha a *Bécsi Napló* az ausztriai magyarok lapja, hol vannak az egyesületi hírek? Próbáltam megválaszolni – ez megint csak technikai kérdés. Példának okáért az egyesületeket minden évben megkérjük, hogy küldjenek be híreket a rendezvényeiről, ha másképp nem, akkor kronológiaként közöljük ezeket. Rátelefonálunk, rá-e-mail-ezünk az egyesületekre, hogy tájékoztassanak az eseményekről, s a hírek most immel-ámmal meg is érkeznek – csak annyi, hogy Szent István napokat tartanak ekkor és ekkor, itt és itt –, de beszámolók is megjelennek. Egyébként van, aki ezzel is visszaélt, s azzal vádolta a *Bécsi Naplót*, hogy nem az ausztriai magyarok lapja, és hogy főképp az egyesületekkel nem foglalkozik. Ez itt már szintiszta személyeskedés, ez az illető nem vette tudomásul például, hogy nemcsak az egyesületükről írtam, hanem miután eldicsekedett azzal, hogy a fia valamelyik osztrák sportklub tagjaként az egyik sportágban tartományi első helyezett lett,

ezt is megírtuk. Így állunk most. Állandóságra törekszünk – de ezt csak nagyon nehezen lehet tartani.

Sarkalatos pont a lap történetében a rendszerváltás. Abban az időben meglátogatott minket Vörös Vince, az első demokratikusan választott Országgyűlés kispapja, az első demokratikusan választott Országgyűlés alelnöke, akivel akkor találkoztam először, de úgy beszéltünk, mintha gyermekkorunk óta ismertük volna egymást. Megkérdeztem tőle: Vince bátyám, a rendszerváltás megtörtént, látod-e még értelmét egy Nyugaton, Bécsben megjelenő magyar lapnak? Azt válaszolta, hogy „szükség van a sajtósági bécsi látószövegekre, amit csináltok, egészen érdekes fókuszot képvisel”. Mindegy, hogy New Yorkból, Kolozsvárról vagy Budapestről érkeznek a cikkek, a szerkesztőség nyújtotta fórumon keresztül sajtósági színezetet képviselnek, sajátos prizmat alkotnak, ahogy ezt Szili Katalin is jelezte. Nincsen öncélúság. Lépjünk túl az osztrák határokon. Ha a nyugati magyarság öncélúnak tekinti a táncházat, a disznótoros vacsorákat, akkor nincsen jövője. Ám ha összmagyarságban gondolkozunk, tehát azért kell fennmaradnunk, mert felelősek vagyunk egymásért, és ha szorít a cipő, egymásért kell kiállnunk, akkor a munkánknak megvan az értelme, megvan a kötelesség, mint ahogy a politizáló emigrációnak mindig megvolt Magyarországra felé. Amikor már kezdtünk ellanyhulni, jött az erdélyi falurombolás, és akkor ezek a kérdések minket mindig feldobtak. Ebben a kategóriában és ezen a szinten látom most is a *Bécsi Naplónak*, illetve hasonló lapnak a rendeltetését.

FTG: *A népcsoporttörvény életbe lépése jogi keretet adott, vagy gazdaságit is?*

DE: Mindkettőt. A népcsoporttörvény kimondja az elismert egyesület, közösség, népcsoport támogatását. Itt is azt kell mondanom, utólag látom, hogy objektív értelmezéseknek álcázva személyi ellentétek léptek fel. A törvényben ott áll, hogy a népcsoport fogalma az osztrák állampolgárságú és ausztriai identitású közösségekre érvényes. Hiába vagyok osztrák állampolgár tegnap óta, ettől még nem tartozom a közösségi alapon működő népcsoportba. Jöttek hozzám erdélyi, vajdasági magyarok, szülőföldjüket nevükben hordó egyesületek képviselői, hogy rájuk miért nem terjed ki a törvény hatálya? Próbáltam nekik megmagyarázni, hogy Ausztriában sem Vajdaság, sem Erdély nevű táj nem létezik. Tiroli Magyarok Egyesülete, Stájerországi Magyarok Egyesülete – az más. De ilyen régió, ami a ti nevetekben szerepel, Ausztriában nincsen. Vegyetek föl

más nevet: Kőrösi Csoma Sándorét, Kosztolányi Dezsőét. Erre nem voltak hajlandók, így kimaradtak, ezért aztán nem tetszett nekik a rendszer. Ezek csak amolyan mellékvágások, amelyek viszont sok idegfejszültséggel járnak.

FTG: *Harminc évvel ezelőtt, amikor beszéltünk erről, úgy látszott, hogy a burgenlandi magyarok vezetői próbálják megvétozni, hogy a népcsoporttörvény érvényessége a bécsi magyarokra is kiterjeszhető legyen. Most együtt vagytok az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségében.*

DE: Együtt is, meg nem is. Amikor a terv megszületett egy ausztriai központi szövetségi érdekképviselő létrehozásáról, azt mondtuk, hogy ez Burgenland nélkül nem lehetséges. Még a megalakulás előtt küldöttségileg fölkerestük a Burgenlandi Magyar Kultúregyesületet, de ők nem vállalták a közös részvételt. Utóbb arra hivatkoztak, hogy jönnek a kommunisták, és ezt meg kell akadályozni. (Természetesen ez az összevisszaságra jellemző kitaláció volt, csak hogy sikerüljön elhatárolódní, szembehelyezkedni a nem burgenlandi „emigráns” magyarokkal.) A burgenlandi kultúregyesület alelnöke aztán magánemberként eljött hozzánk, végighallgatott minket. Őszinte volt. Azt mondta: Értsék meg, mi a Magyarok Világszövetségén és a Hazafias Népfronton keresztül nagyon jó kapcsolatokat tartunk fönn a Magyar Népköztársasággal, és ezeket a kapcsolatokat nem akarjuk veszélyeztetni emigráns egyesületekkel való együttműködéssel. Akárhogyan is volt, később ők akartak változtatni a taktikán, míg aztán – ez már persze az eredendő bűn lett az ő szemükben –, mi kimondtuk, hogy mindenkivel szóba állunk, de a kommunistákkal nem. Itt Bécsben, a Collegium Hungaricumban volt három egyesület, amelyek a Magyar Népköztársasággal szemben valóban lojálisak voltak, és a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület, amikor látta, hogy a korábbi módszerrel nem ér cél, akkor úgy akarta, hogy ez utóbbiakat is vegyük be a buliba. Megmondtuk, hogy ez nem megy. Panaszt emeltek ellenünk a kancellárián, hogy az osztrák államszerződés 7. paragrafusában értelmében a Központi Szövetséget be kell tiltani. Ezek vagyunk mi, magyarok, ezt is ki kell mondani. Az osztrák kormány ennek ellenére a népcsoporttörvény fogalmkörét kiterjesztette a bécsi és Bécs környéki magyarokra is. Mi aztán bizonyítottuk, hogy már a honfoglalás előtt – minden vicc nélkül: az első forrás 881-ből számol be magyarokról – itt voltunk. Erhard Busek tudományügyi miniszter és alkancellár volt az egyik fő támogatónk,

de még szocialista oldalon is voltak embereink. 1992-ben tehát az osztrák kormány kimondta, hogy a törvény ránk is érvényes, 1993-ban létrejött a kibővített nemzetiségi tanács vagy népcsoporttanács. A tanácstagok számát 8-ról – ennyien voltak a burgenlandiak – fölemelték 16-ra, és ebbe már bekerültek a bécsiek is. Mi volt ennek a szépséghibája – hogy nagyon szépen fejezzem ki magam? A tanács kibővítésének olyan nagy jelentőséget tulajdonított a kancellária, hogy az akkori kancellár, Franz Vranitzky nyitotta meg az alakuló ülést, amire a burgenlandi elnök – aki a fiát is bevétette a tanácsba – el sem jött, bejelentette tiltakozását, és azt, hogy ők kiválnak a tanácsból. Pechje volt, a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület nem értett egyet az ő határozatával. Végül ők ketten léptek ki, a Kultúregyesület viszont kinevezett két másik képviselőt. Ezáltal vált jogi fogalom szerint eggyé, vagyis a Magyar Népcsoporttanács keretében együvé a burgenlandi és nem burgenlandi magyarok közössége. Jó emberi kapcsolatok is kialakultak, mert a burgenlandiakkal lehetett tárgyalni, csak ezzel a két emberrel nem (sőt, néhányal közülünk sem).

A Népcsoporttanács mint testület tulajdonképpen keret; csak tanácsadó jelleggel működik. A kancellária, ha akarja, meghallgatja és elfogadja a javaslatait, ha nem akarja, akkor nem.

FTG: *Mi a pontos neve? És ért-e el az elmúlt évtizedekben konkrét eredményeket?*

DE: Volksgruppenbeirat für die ungarische Volksgruppe. Minden népcsoportnak van külön tanácsa, Volksgruppenbeirat für die Kroatische Volksgruppe, és így tovább. A leegyszerűsítő besorolás ellenére nagyon is fontos szerepet tölthetnének be a népcsoporttanácsok, ellenben olyan méreteket öltött az asszimiláció, és a hivatalos politika is ezt a vonalat követi, hogy 1995 óta még az anyagi támogatás kereteit sem sikerült bővíteni. Magyar szempontból egészen új irányzatot, mintegy honfoglalást jelentett a népcsoportkénti elismerés, a rendszerváltozás óta ellenben nagyon erős dezintegráció indult meg, ennek következtében Magyarországnak nagyobb befolyása van az ausztriai magyarok életére, mint az osztrák kormányoknak. Ezért nem is lehet csodálkozni a növekvő közömbösségen történetesen a magyarokkal szemben.

FTG: *A tanácsnak a Központi Szövetséggel ma milyen a kapcsolata?*

DE: A Központi Szövetségnek ma már csak egy jelöltje tagja a népcsoporttanácsnak. Pedig a Központi Szövetség egyedül harcolta

ki a Burgenlandon kívül, történetesen Bécsben és vonzáskörében élő, osztrák honosságú magyarok népcsoportkénti elismerését, a népcsoporttanács tagjainak megkettőzését, nagyon súlyos kerékkötőkkel, élükön a Magyar Népköztársasággal szemben. A *Népszabadságban* például egész oldalas cikk jelent meg ellenünk. Amikor a kibővített Népcsoporttanács megalakult, a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület mellett a Központi Szövetség képviselői vettek benne részt. Teljes volt a harmónia. Igen ám, de az elvtársak nyugtalanokdtak, és azt mondták, hogy a Központi Szövetséget ki kell löni. A Collegium Hungaricumhoz kapcsolódó egyik magyar egyesület vezetőségi tagja, aki egyébként az Osztrák Kommunista Párt ifjúsági referense volt, és nem is tudott magyarul, erősködött, hogy be kell venni a bécsi munkásegyesületet is, amely kétségtelenül a legrégebbi magyar szerveződés. Igen ám, de velünk nem tárgyaltak. Végül átmenetileg sikerült megakadályozni, hogy az illető bekerüljön a tanácsba, hanem a munkásegyesület másik jelöltje került be, de ő is provizórikusan.

FTG: *Mikor történt ez?*

DE: 1997-ben.

FTG: *Tehát ez már nem magyarországi hatásra történt?*

DE: Beláttuk, hogy van itt egy kínai fal, aminek el kell tűnnie. Nem azt vártuk el ezektől az egyesületektől, hogy bocsánatot kérjenek, csak azt, hogy revideálják a nézetüket, mondják ki: korábban gyalázatos, áruzó tevékenységet fejtettek ki, de ők erre nem voltak hajlandók. Ennek ellenére úgy döntöttünk, üsse kő, megbeszéljük a dolgot a munkásegyesület elnökkasszonyával. Már a magyar követséget is bosszantotta ez a lehetetlen dolog, pedig még a kommunista rendszernek volt az örököse. Elmentünk a magyar határ mellé, Nickelsdorfba, ahol ez a hölgy lakott, egész estén át tárgyaltunk, és megállapodtunk – éppen a Tanács új kinevezéséről volt szó –: ők elfogadják, hogy a Központi Szövetség állítja továbbra is egyesületi szinten a négy bécsi egyesületi jelöltet (a másik négyet a pártok és az egyházak képviselői alkották), ugyanakkor kötelezi magát arra, hogy a következő négy évben először is egyetért a munkásegyesület támogatásával, képviseli annak igényeit, és kötelezi magát, hogy a következő tanácsban elfogadja az ő jelöltjüket is, de így máról holnapra nem megy. Ez egy pénteki napon történt; a hölgy a következő csütörtökön jelentkezett, hogy nagyon sajnálja, de a vezetőség elutasította a megállapodást. Erre föl elindult a fűrés-

faragás; végül a szocialista oldalon az említett kommunistának sikerült bekerülnie az új tanácsba, mi pedig panaszt emeltünk ez ellen a Közigazgatási Bíróságnál. A tipikus osztrák módszer szerint ez a per négy éven át folyt, anélkül, hogy döntés született volna. Közben a Tanács mandátuma lejárt, s akkor a Közigazgatási Bíróság meghozta a döntést, amely úgy hangzott, hogy a panasz tárgya elévült, nincs miről tárgyalni. Hogyha a feleknek megint problémájuk lesz egymással, akkor a panaszt újból benyújthatják. Különbösen a kancellária volt az, amelyik azt mondta, élhetünk a panasz jogával, aztán ellenünk fordult; amit csak lehetett, megtettek ellenünk. Ehhez tudni kell, hogy a Népcsoporttanács tagjai jelölésének jogát a kancellária tartja fenn magának. Időközben az eredetileg egy, majd két, illetve három után 12 egyesületet ruháztak fel jelölési joggal. Jogosnak vélt lépésünket végül is ellenségesen fogadta, azáltal megromlott a Központi Szövetséggel szemben fennálló fogadási készség.

FTG: *Gyakorlatilag jelenleg hogyan működik a Magyar Népcsoporttanács?*

DE: Működni működik, de úgy, hogy vannak dolgok, amikről a konfrontáció veszélye nélkül nem szabad vagy nem illik beszélni. És az ellenünk beszélők, köztük a Központi Szövetségnek volt vezetőségi tagjai, magyarok, bepanaszoltak minket a kancelláriánál. Ennek hátterében a legnagyobb probléma áll: az anyagi támogatás.

FTG: *Milyen magyar kulturális vagy tudományos jelenlét létezik Ausztriában – vagy éppen Bécsben –, és a Szövetség vagy a Népcsoporttanács mennyiben tudja ezt irányítani, illetve koordinálni?*

DE: Az egyházközségekkel együtt 50-55 magyar közösséggel számolhatunk. Ezek nemcsak Bécsben és Burgenlandban működnek, hanem Grazban, Linzben, Salzburgban, Innsbruckban is. Azzal a különbséggel, hogy a kancellária a burgenlandiak mellett csak a bécsi magyarokat ismeri el népcsoportnak, a többieket nem. Ahhoz kell legalább száz év kontinuitás, zárt településterület, ami egyikük esetében sem áll fenn. Annyit sikerült kivívnunk, hogy a Központi Szövetség támogatásra ajánlhassa ezeket a vidéki egyesületeket. Kapnak is nagyon szerény összegeket, annyira szerényet, hogy nem is mondom meg, mekkorát. Ezt is ott faragják, ahol csak lehet, úgyhogy élni kevés, meghalni sok. Ettől függetlenül van kulturális élet, van közösségi élet. A bécsi és a többi magyar lelkészségek (ugyan nem plébánia szintjén) korábban önállóak voltak, a magyar lelkészek most

már csak osztrák pasztorációt vállalva láthatják el a magyar lelki gondozói szolgálatot, legalábbis a katolikusoknál. A plébánia külön jogi hatáskörrel bír, tehát a magyar lelkész nem keresztelhet, nem bérmálhat, temethet külön, a saját szakállára, hanem ezt a püspökkel, illetve az illetékes helyi plébánossal kell elintézni. Az evangélikus meg a református gyülekezetek önállóak, de például a mostani evangélikus lelkész Sopronból jár ki. A reformátusoknál az autonómia persze egészen más, mint a katolikusoknál. Burgenlandban, eltekintve attól, hogy lelkészhiány van, ami általános jelenség, sikerült a pannonhalmi apátsággal az alsóőri plébániára vonatkozóan megállapodást kötni. Az előző lelképásztor, aki bencés volt, hosszú-hosszú huzavona után megkapta az alsóőri plébánosi kinevezést. Ő elintézte azt, hogy Alsóört kivonják a kismartoni püspökség hatásköréből, így jelenleg a tihanyi apátság küldötte látja el a plébánosi feladatokat. Nemrégiben beszéltem a mostani lelképásztorral, aki szintén bencés szerzetes, ő szerződéses alapon újabb három évig itt van. Hogy hogyan lesz azután, nem tudom. Ugyanő tartja a magyar miséket Felsőörött. Óriszigeten van evangélikus lelkész Erdélyből, állandó jelleggel. Felsőörött van református lelkész, szintén állandó jelleggel. Pontosabban most ment nyugdíjba; ő Magyarországról költözött ide. Ezek a gyülekezetek már kétnyelvűek.

1958-ban magyar jezsuiták alapították a Magyar Egyházzociológiai Intézetet. Nagyon érdekes, sokrétű munkát fejtett ki, és amikor az utolsó igazgatója, dr. András Imre, erdélyi ember, megöregedett s beteg is lett, kezdtünk tárgyalni arról, hogy mi legyen az intézet sorsa. Sikerült rábeszélnem, hogy alakítsunk ausztriai magyar kutatóintézetet. 2010-ben az új alapszabályban a nevet megváltoztattuk, ma Ausztriai Magyar Kutatóintézet, illetve németül Österreichisches Institut für Ungarische Studien – ezt egyébként Gyenge Imrének, a volt felsőőri református lelkésznek a lánya találta ki. András Imre lett az elnök, Seidler Andrea, aki a finnugrisztikán egyetemi tanár, az elnök. Az alapszabályban szerepel, hogy az új egyesület az Egyházzociológiai Intézet jogutódja, viszont a tevékenységi köre az ausztriai magyar örökség ápolása, a bécsi magyar emlékek fölkutatása. Volt egy kezdeményezése az Ausztriában működő magyar (származású) egyetemi tanárok, majd a bécsi magyar paloták számbavételére, ismeretterjesztő előadásokat is szervez. Bemutatkozásként a kancelláriai hivatalhoz fordultunk, ahol

csalétekként kaptunk 2000 euró támogatást. Erre nekibuzdultunk, és a következő években is próbálkoztunk, de azóta egy garast nem kapunk. A Magyar Tudományos Akadémiának a Magyar Tudományosság Külföldön programján keresztül kaptunk az utóbbi időben támogatást, de már azt is kezdik bürokratikusán lehetetlenné tenni. Nem tudom, hogyan-miként lesz tovább, de fontosnak tartom a Kutatóintézet létét, mert minden népcsoportnak van úgynevezett tudományos tevékenysége, intézete, amit maguknak szerveztek meg, nekünk korábban nem volt. És most hál'istennek van.

Van több tucat egyesület, például nálunk Bécsben is a Központi Szövetség tagjaként a Kaláka Klub, az Ausztriai Magyarok Gazdasági Érdekközössége, a Semmelweis Orvosi Egyesület, aztán most nemrégén lépett be a Napraforgó nevű táncsoport, és tartományonként más-más szerveződések. Mind kulturális feladatot látnak el, az igények viszont teljesen különbözőek. Nagyon fontos, hogy minden évben megünnepeljük március 15-ét, október 23-át vagy külön, vagy összefogva, attól függ, hogyan sikerül. Ezek a főbb események. Akkor van itt augusztus táján, szeptemberben a Szent István-ünnepély, a többit mindenki magának szervezi. Az „Európa” Club honismereti alapon szervez rendezvényeket, sőt, legalább három évtizede kitalálták a honismereti utazásokat, először a Kárpát-medencébe, de most már jártak Izraelben, Bajorországban, mindenütt a magyar emlékeket kutatják. Az ifjúság körében a táncház a legnépszerűbb. Abból is van kettő Bécsben, és erre is érvényes, hogy két dudás egy csárdában nem fér meg. Van aztán az iskolai oktatás, amit nagy nehezen sikerült megszervezni és aránylag jól is ment.

FTG: *Az iskolai, óvodai, bölcsődei nevelés, oktatás különösen érdekes számunkra. Abban a vonatkozásban is, hogy mennyire éri el az újonnan idevándorolt magyarokat.*

DE: Annak idején tényleg a régi értelemben „emigráns alapon” indult meg az iskolai oktatás; nem szabad elfelejteni, hogy akkor ifjúsági szempontból a cserkészlet volt a legfontosabb tényező. Viszont a Központi Szövetség keretében 1987-ben sikerült beindítanunk a Bécsi Magyar Iskolát. Az úgynevezett lojális csoportoknak volt iskolaegyesületük, sőt most is megvan, ezzel nem törődünk, mi a saját vonalunkat vittük. Volt körülbelül 100-150 tanuló. Az egyik tanítónő, aki Sankt Pöltenben élt, s az alsósokat tanította, szorgalmazta, hogy indítsunk óvodás csoportot, ő vállalja. Megtörtént, most már van Ringató meg Kuckó csoport is, tehát már a

születés után itt kötnek ki a gyerekek. Itt is volt azonban egy kis zökkenő. Sigmund Freudot kellene idehívni, aki ezeket elemezhetné. Ahogy a *Bécsi Napló* nem jogi személy, úgy a Bécsi Magyar Iskola sem az, hanem a Központi Szövetség tevékenységének egyik ágazata. Annak ellenére, hogy a nyugati világban ez ismeretlen volt, mi kijártuk, hogy ugyan szerény keretek között, de a tanítók vagy tanítónők kapjanak valamennyi honoráriumot. Ám az egyikük kitalálta, hogy ez a mostani megoldás nem jó, összedugta a fejét a többiekkel, végül kisütötték, hogy úgy megszorítja őket a Központi Szövetség, hogy semmi önállóságuk nincs. Sok hercehurca után fogták magukat, és megléptek, de úgy, hogy kibérelték a Központi Szövetséggel szomszédos helyiséget, és ott hoztak létre egy új intézményt, kimondottan iskolai vállalatot, magukkal csábítva a legtöbb tanuló; most már óvodát is működtetnek. Ez hihetetlenül nagy konkurenciát jelent; például el akarták vinni magukkal a Bécsi Magyar Iskola nevet is, mert ennek volt ismertsége. A Szabadalmi Hivatalban meg kellett védenünk a nevet. Kénytelenek voltunk bírósághoz fordulni, hogy tegyen igazságot. Ez 2011-ben történt. Erre föl többen, többek között a katolikus lelkészség is, felháborodásuknak adtak kifejezést, ez disznóság, micsoda dolog az, hogy az egyik magyar egyesület följelenti a másikat? Nekik szabad volt a puccszerű szakítás, de a Központi Szövetségtől elvitatták a helyzet tisztázását célzó védekezés jogát is. Ez a békétlenségi állapot jelenleg is tart, habár időközben kiköltöztek a házból.

FTG: *Akkor tehát most két iskolarendszer van?*

DE. Három! A Collegium Hungaricum-beli Iskolaegyesületnek új vezetősége van, új tanítónővel, értelmes ember, úgy néz ki, hogy lehet vele tárgyalni...

FTG: *Tehát akkor a magyaroktatás költségeinek bizonyos hányadát a magyar állam fizeti?*

DE: Azért várjunk még, engedtessek meg nekem, ha már éppen magyarországi folyóiratban jelenik meg ez a beszélgetés, hogy kifejtsem: amikor az ellentétek kitörtek, éppen akkor itt jártak magyarországi illetékesek a bécsi nagykövetségen, fogadták az egyesületeket. Többek között Semjén Zsoltnak kétszer is elmondtam, hogy mi a helyzet – mosolygott. Közben létrejött a Diaszpóra Tanács, oda először a Központi Szövetséget hívták meg, most a vele szemben ellenséges magatartást tanúsító, Kerekasztalnak nevezett szervezetet is meghívják. Felhívtam erre a problémára a figyelmet, hiába –

fülemülepolitika érvényesül itt: jobbról füttyül, balról füttyül – nekünk füttyül. Megmondtam: értsétek meg, a támogatás rendben van, de szabjátok meg feltételként, hogy addig, amíg nincs békeség, és egymás ellen dolgoztok, nincs támogatás. Másként nem lehet minket nyomás alá helyezni. Ez nem történt meg. A Központi Szövetség támogatást kapott a magyar állam részéről, és amikor a botrány kitört, egyszerre csak a másik oldal is támogatásban részesül.

FTG: *A tiétek kárára?*

DE: Hát persze hogy a miénk kárára, mert az iskolások nem járnak két helyre, vagy hozzájuk járnak, vagy hozzánk, de ezt egyszerűen nem lehet megértetni a magyarországi illetékesekkel. A legutóbbi Diaszpóra Tanácson fényképezkedéskor véletlenül éppen egymás mellé kerültünk Orbán Viktorral, és nem is Ausztriára gondolva, hanem a Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetségére, megkérdeztem, mikor fogadja a küldöttségünket. „Ja, az ausztriai magyarok helyzete áttekinthetetlenül bonyolult”, mondta, és hozzátette, hogy ez az ausztriai nagykövetség lenne a feladata. Erre hivatkozva írtam levelet a nagykövetségnek, hogy tegyen valamit; mivel mi nem vagyunk képesek leülni és tárgyalni, hívjon össze ő egyeztető ülést. Meg is ígérte, persze a különböző fűrésok-faragások után láttam, mennyire ódkodik ettől. Most volt azért ilyen ülés, egyelőre nem lehet azt mondani, hogy van kibontakozás, de legalább leültünk egymás mellé vagy egymással szemben, sőt, júliusban volt egy második megbeszélés is. Bécs nem Budapest. Ha a bécsi magyarokat nézzük, hiába gondolkodunk tízezres létszámban, van egy személyi kör, amelynek tagjai részt vesznek az egyesületi munkában, eljárnak rendezvényekre; 1000-1500 ember. Előfordul, hogy ugyanazon az estén két-három rendezvény is van. De mintha még ez sem lenne elég, egymásra licitálunk, s az is megtörténik, hogy a nagykövetség licitál a Collegium Hungaricumra. Előfordult már kétszer is, hogy ugyanazon időben kiállításmegnyitó volt a nagykövetségen, rendezvény a Collegium Hungaricumban. Én azt javasoltam, hogy legalább ebben legyen koordináció.

FTG: *A gyereknevelési program, óvoda, iskola Bécsben, illetve Ausztriában milyen arányban éri el a magyarokat? Hány embernek „kell”? Hány százaléknak?*

DE: A százalékot nem tudom megmondani, de ki lehet következtetni. Említettem, hogy most tekintettem át a 2019. január 1-i állapotot. A magyar állampolgárságú magyarok száma, tehát a nem

ausztriai születésűeké és nem Erdélyből vagy Szlovákiából érkezetteké, 80 000-en fölül van. A statisztika azt is megállapította, hogy a migránsoknak – nem az araboknak, hanem általában a külföldi állampolgároknak – az átlagos életkora 42 év. A magyaroké 32. Tehát fiatalokról van szó, családalapító korosztályokhoz tartozókról; van, aki gyerekkel, feleséggel van itt. Mi pedig pillanatnyilag száz gyerekkel kinlódunk, óvodásokkal együtt. A másik iskola vezetői azt állítják, ők már 600-700-nál tartanak. Ebből ki lehet következtetni az arányokat. Ez az oktatás kezdetben csak kéthetenként volt, most hetenként van két magyaróra. Fogadjuk el a maximális, akár túlzó lélekszámot, aszerint mondjuk nyolcszáz gyerek vesz részt a magyar-oktatásban. De itt is istentelenül nagy a fluktuáció, mert ez nem kötelező erejű, lehet, hogy beiratkozik valaki, de szeptemberre, októberre, karácsonyra már eltűnik; sokan kihúzzák húsvétig, aztán ahogy megjön a tavasz, elpárolognak. Előfordult az is, hogy a záró ünnepséget nem tudtuk megtartani, mert a diákok már elröpködtek. Vannak viszont pozitív dolgok is (persze már az is pozitív, hogy az oktatást legalább így tudjuk működtetni). A Stadtschulraton, az Iskolatanácson, illetve az oktatási minisztériumban sikerült keresztülvinni, hogy a Volksschulében, ami tízéves korig tart, nyolc vagy kilenc bécsi általános iskolában magyar nyelvet is oktattak. Sőt, akkor még a Bécsi Magyar Iskola kiadott a diákoknak igazolást is, hogy az illető magyaroktatásra jár, ezt ő leadta az iskolájában, és bekerült a bizonyítványába. Ezt Mödlingben is sikerült meghonosítani, de másutt is.

FTG: *Tehát a városnak vannak olyan részegységei, kerületei, ahol él annyi magyar, hogy anyanyelvoktatásuk akár hivatalos lehet. De kevés ilyen városrész van, gondolom.*

DE: Most ezeket nem követem figyelemmel. Ami fontos: tavalyelőtt 30 éves lett a Bécsi Magyar Iskola. A nagykövetségen nagy dárídó volt, amire eljött a bécsi Stadtschulrat két embere is, és azzal leptek meg, hogy a bécsi magyaroknak szóló ajándékként kiszemelnek egy iskolát, ahol megkezdődik a kétnyelvű oktatás, tehát kimondottan magyar osztály indul. Itt megint kénytelen vagyok csak a számokra hagyatkozni. Azt mondták, legyen 20 diák, akkor ez megvalósítható. Erőlködünk jobbra-balra, a másíkok ugyan nem tiltakoztak ellene, de szépen agyonhallgatták, úgyhogy 12 gyerek jött össze. Sikerült rábeszelnünk az illetékeseket, hogy csökkentsék a kötelező létszámot. Megtették, és most szeptembertől a

Schulgasséban, a XVIII. kerületben, mindenesetre a Gürtelen túl, az egyik iskolában beindulna egy magyar osztály, jelenleg állítólag 16 vagy 18 tanulóval.

FTG: *Ezek mind az újonnan kitelepültek gyermekei, gondolom.*

DE: Többé-kevésbé. Persze vannak, akik már itt születtek. Teljesen fölborult a rendszer, nem lehet követni, hogy ki az ausztriai magyar, ki tartozik a népcsoport fogalmkörébe, ki nem. Az oktatás terén mi azt mondtuk, természetesen kifelé, hogy a Bécsi Magyar Iskola az osztrák nemzetiségi vagy népcsoporttörvény értelmében működik – de befogadjuk azokat is, akik nem osztrák állampolgárok, ha itt születtek.

FTG: *Még egy kérdés röviden. Szerepet vállaltál a Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége munkájában is. A szövetségnek különös módon az észtországi, litvániai, lettországi magyar „érdekképviselet” is a része. Miből áll ez Szövetség, és mi a funkciója?*

DE: Rossz a példázat, de nem tudok jobbat. A könnyebb érthetőség kedvéért említem, amikor ez a Szövetség megalakult, működött a Magyarok Világszövetsége. A Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége kezdeményezői – én nem voltam közöttük – eldöntötték, az akkori Világszövetség vezetésével és célkitűzéseivel nem lehet egyetérteni, tehát el kell kezdeni az önálló szervezkedést. Össze is jöttek a korifeusok Stockholmban, engem is meghívtak, egy éjszakán át dolgoztunk az alapszabály véglegesítésén. Ez kontinentális csúcsszervezet, ernyőszervezet, amelyik összefogja a magyar közösségeket, azzal a kikötéssel, hogy országonként csak egy reprezentatív egyesület vehet részt benne. Rájöttünk arra, hogy a konkurencia és az egymás elleni áskálódás tönkretesz minket, úgyhogy Ausztriában a Központi Szövetség lett a tagja. Illetve, ahol országos szervezetek vannak, azok lehetnek a tagjai. A koordinációtól a célkitűzéseikig minden belefér a programba. Rendszeres kapcsolathálózat jött létre az országos szervezetek között, a magyar kormány stratégiai partnerként fogad el minket. Figyelemmel kísérjük a magyar kisebbségek helyzetének alakulását, s ha szükséges, felemeljük szavunkat a befogadó államok kormányainál, de ugyancsak Brüsszelben is. A célkitűzés eddig a régiók megtartása volt, most pedig az újak megnyerése. Ez rettentő nehéz és bonyolult föladat, mert az emberek nem azért jöttek ide, hogy magyarkodjanak,

hanem hogy megéljenek. Főképp, hogyha orvosokra, mérnökökre gondolok, ők minél jobb keresetre akarnak szert tenni, de akik szakmunkásként jöttek ki, azokkal is hasonló a helyzet. Nagyon sokan ingáznak közülük, főképp ausztriai vonatkozásban. Azt például nem lehet megállapítani, hogy Burgenland térségében hány magyar van, mert sokan napi ingázók, mondjuk Szombathelyről járnak át naponta Felsőőrbe, Felsőpulyára stb. Ha a család otthon van, akkor a gyerekeik ott járnak iskolába. Ha a gyerekek is kijöttek, akkor itt próbálják megoldani az iskolába járást. Linzben is van hasonló vállalkozás, Innsbruckban is. De sajnos már egyre szűkebb körben. Nem lehet abból kiindulni, hogy mennyiségileg hány magyar él itt, hanem hány fiatal magyar család veszi igénybe az egyesületek által felkínált magyaroctatást. Ezen a téren bizony nagyon szerények a lehetőségek, nem is beszélve arról, hogy Burgenlandon kívül még magániskola sem áll a potenciális tanulók rendelkezésére. Nagyon sokan érdeklődnek, hogy hol lehet olyan iskolába beíratni a gyerekeket, ahol magyarul folyik az oktatás. Mondjuk, hogy ilyen nincs. Akkor előhozakodnak a Bécsi Magyar Iskolával. Mondjuk, hogy itt csak heti két órából áll az oktatás. Azt tehetik, hogy beíratják a gyerekeket a lakóhelyükhöz legközelebb álló iskolába. Vagy boldogulnak, vagy nem boldogulnak. De általában boldogulnak, mert rendszerint gyorsan megy a nyelvtanulás. Igaz, ez nincs párhuzamban a magyar nyelv megtartásával, művelésével.